

О. В. Ханікянц, О. В. Римар, Н. В. Семенова

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми інклюзивної освіти, в першу чергу, визначається тим, що число дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку в Україні понад 1 млн., що становить 12 % від загальної кількості дітей у країні і неухильно росте [29]. У 2018 році Україна підписала Меморандум про співпрацю та створення умов дня навчання осіб з особливими освітніми проблемами, що можливе за умови інтеграції процесу інклюзії в освітній простір України. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці, зокрема В. Бондар, А. Колупасва, Т. Євтухова, В. Ляшенко, І. Іванова, О. Столяренко, А. Шевчук, О. Савченко та інші присвячують свої праці дослідженням проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм.

Але, на практиці питання суспільної інтеграції осіб з особливими потребами в Україні залишається відкритим. На нашу думку, одним з варіантів вирішення цієї проблеми стане не тільки залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес та їхня соціалізація, а використання засобів та методів фізичного виховання для створення активної поведінкової установки у дітей-інвалідів на впевнене позиціонування себе в сучасному суспільстві; вміння перетворювати свої недоліки в достоїнства; формувати толерантне ставлення до «інакших» у всіх учасників освітнього процесу (педагогів, здорових дітей, батьків, суспільства в цілому).

Мета дослідження. Окреслити головні аспекти формування толерантного середовища на уроках фізичної культури в умовах імплементації інклюзивної освіти в Україні.

Завдання дослідження. 1. Узагальнити та систематизувати дані вітчизняної науково-методичної літератури, періодичних літературних джерел, вітчизняних та зарубіжних документальних матеріалів, Internet ресурсу щодо розуміння змісту основних понять, що лягли в основу процесу реалізації реформування освітньої системи в Україні, принципів та функцій інклюзивної освіти, проблем і перешкод, які виникають на шляху впровадження інклюзивної освіти та формування толерантного середовища в Україні. 2. Систематизувати зміст міжнародних та національних законодавчих та нормативно-правових документів, що регламентують економічні, соціальні і культурні права людини, сферу освіти, зокрема упровадження інклюзивного навчання на уроках фізичної культури в закладах середньої загальної освіти.

Методи дослідження – загальнонаукові методи теоретичного пізнання.

Результати дослідження. В ході дослідження було:

- визначено зміст основних понять, що лягли в основу процесу реалізації реформування освітньої системи в Україні, а саме «інклюзія» [6], «соціальна інклюзія» [10, 20, 22], «інклюзивне навчання» або «інклюзивна освіта» [9, 11, 12, 22], «деонтологія» [4], «педагогічна деонтологія» [21], «деонтологія інклюзивної освіти» [22], «професійна етика» [7], «гуманність», «милосердя», «толерантність», «інклюзивне фізичне виховання», «фізичне виховання в умовах інклюзії» [2, 8, 16, 22, 23];

- розкрито принципи та функції інклюзивної освіти, окреслено переваги для

кожного із учасників освітнього процесу (для дітей з ООП, для усіх дітей закладів освіти, для батьків дітей з ООП, для батьків здорових дітей, для педагогів, для адміністрації закладів освіти) [1, 10, 14, 17, 27], сформульовано головні трансформаційні зміни, які мають відбутися в системі освіти України [22, 28, 33], а також зазначено проблеми і перешкоди, які виникають на шляху впровадження інклюзивної освіти та формування інклюзивного середовища в Україні [12]:

- знайдено та опрацьовано близько 100 міжнародних та Українських законодавчих та нормативно-правових документів, що регламентують економічні, соціальні і культурні права людини, сферу освіти, зокрема упровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти [3, 9, 24, 25, 26, 31]. Нажаль, попри державні гарантії з боку держави, законодавчі положення та бюджетне фінансування передбачене законом «для створення належних умов навчання» у багатьох ЗЗСО, на практиці, не вистачає реальних механізмів їх реалізації, умови для навчання людей з інвалідністю майже відсутні, отже людина з інвалідністю не може вільно вибирати навчальний заклад, часто дитина взагалі не має доступу до освітнього процесу (виключення) або може навчатися виключно в окремих спеціальних закладах освіти (сегрегація) [32];

- визначено, що формування політики щодо освіти дітей з ООП ґрунтується на основі міжнародних та національних директив і декларують наступне: недопущення дискримінації в галузі освіти шляхом внесення відповідних законодавчих положень; забезпечення особливого піклування про таких дітей у всіх сферах їхньої життєдіяльності, зокрема й освіти; формування в дітей з ООП знань щодо забезпечення їхнього права на повноцінне життя в соціумі, де вони народилися.

У контексті європейських цінностей «інклюзивне навчання» можна визначити як: 1) прогресивний спосіб навчання зазначений в усіх національних та міжнародних документах ратифікованих Україною, що має великі перспективи в сучасному суспільстві [11, 13, 22]; 2) забезпечення права кожної дитини на освіту і створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини [3, 5, 9, 11, 15, 18, 19, 25, 30].

Розуміння таких понять, як «деонтологія інклюзивної освіти», «професійна етика», «гуманність», «милосердя», «толерантність» мають визначальне значення в контексті проблематики, яка розглядається у нашій роботі. Система навчально-виховної роботи для формування толерантності, тобто гуманних відносин між людьми, повинна ґрунтуватися на демократичному або особистісно-орієнтованому методі і здійснюватися системно та систематично у навчальний, так й позаурочний час за участі усіх членів освітнього процесу (педагоги, учні, батьки, держава). Чудово підходять для цього різноманітні культурно-спортивні заходи (спортивні свята, дні здоров'я, туристичні походи тощо), а розроблені програми максимально сприяли ефективному особистісному та фізичному розвитку як дітей з ООП, так і їх здорових однопітків.

Висновки. Фізичне виховання в умовах інклюзії – багатоаспектна проблема, в якій необхідно враховувати синтез соціальних, правових, економічних, психологічних, педагогічних проблем. Сучасна українська школа потребує розробки науково-обґрунтованих інтеграційних програм для дітей різного віку та нозологічних груп, в яких головними завданнями фізичного виховання для дітей з ООП будуть: навчати рухам, виховувати фізичні якості, сприяти оздоровленню дітей, їх психічному розвитку та соціальній адаптації, сприяти розвитку мислення, пам'яті та концентрації уваги, сприяти розвитку дрібної моторики, сенсорних функцій, кінестетичного сприйняття і стереогноза методами, формами та засобами фізичного виховання.

Інтеграція інклюзивної освіти на теренах нашої держави є визнаним та незворотнім процесом, хоча й відбувається з певними перешкодами. Необхідним є розроблення нових та удосконалення уже існуючих нормативно-правових актів, освітніх стратегій, підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з ООП та формування гуманного й толерантного суспільства для їх максимально повної соціалізації.

Список використаних джерел

1. Адаптивне фізичне виховання : навч. посібник / уклад. : Осадченко Т. М., Семенов А. А., Ткаченко В. Т. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 210 с.
2. Бельдій А. О. Формування толерантності до осіб з особливими освітніми потребами як соціально-педагогічна проблема. / А. О. Бельдій, О. В. Волошина // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Випуск 52. – Вінниця, 2017. – С.13-16.
3. Всемирная декларация об образовании для всех и рамки действий для удовлетворения базовых образовательных потребностей, принята на Всемирной конференции «Образование для всех», Таиланд, 5-9 марта 1990 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/jomtien.pdf.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 421 с.
5. Декларація прав дитини, від 20.11.1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
6. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за ред. В. І. Бондаря, В. М. Синьова; [упоряд. В. М. Тімашова]. – Київ : «МП Леся», 2011. – 528 с.
7. Етика : курс лекцій / В. А. Малахов. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – 214 с.
8. Заверико Н. В., Соловійова Т. Г. Виховання толерантності у школярів як умова розвитку інклюзивної освіти в Україні. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць, 2018 р. – № 29. – С. 60 – 66.
9. Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
10. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти : керівництво для тренерів. – Київ, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf.
11. Інклюзивна освіта: від рівних прав до рівних можливостей (інтеграція дітей із особливими освітніми потребами у звичайну школу) – URL: <http://klasnaocinka.com.ua/>.
12. Колупаєва А. А. До проблеми понятійно-термінологічних визначень у сучасній спеціальній педагогіці : [наук.-метод. зб.] / А. А. Колупаєва // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – 2006. – Вип. 8. – С.105 – 109.
13. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. // Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : Монографія. – К. : Педагогічна думка, 2007 р. – 458 с.
14. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – Київ : 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ispukr.org>.
15. Комітет з прав осіб з інвалідністю ООН: Зауваження загального порядку № 4 (2016) Поширення: Загальне 2 вересня 2016 р.
16. Культура миру: посібник з толерантності / [Коло експертів; авт. Микола Капітоненко]. – Київ : МЦПД, 2018. 100 с. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_tolerantnist_2018_ukr.pdf.
17. Матеріали дослідження основних переваг та недоліків інклюзивної освіти, основних перешкод та механізмів підтримки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [lvsianka-rvrtk.edukit.cz.ua > Files > downloads](https://lvsianka-rvrtk.edukit.cz.ua/Files/downloads).
18. Опольська Н. М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... юрид. наук : [спец.] 12.00.01. – К., 2010. – 22 с.
19. Офіційний сайт ЮНІСЕФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unicef.org.
20. Організація економічної співпраці та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/>.
21. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. [для студ. спеціальності «Початкова освіта»] / Авт.-укл. Юлія Михайлівна Шевченко. – Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. – 130 с.
22. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. – Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
23. Приступа Є. Н. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я / Приступа Є. Н., Петришин Ю. В., Боднар І. Р. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. – Харків, 2013. – № 01. – С. 62 – 67.
24. «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими

освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». / Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-prokomandirsihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimipotrebami-v-zakladi-zagalnoi-serednoyi-ta-doshkilnoi-osviti>. 25. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради УССР від 27.02.1991. – №789-XII // Відомості Верховної Ради УССР. – 1991. – № 13. – С.77. 26. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів від 14.12.2016. – № 988-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>. 27. Робота з батьками при впровадженні інклюзії в загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/robita-z-batkami-pri-vprovadzenni-inkluzii-v-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladah-101377.html>. 28. Саламанська декларація, 1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/salamanka.pdf. 29. Семак С. М. Інклюзивна освіта: сутність, поняття, термінологія / С. М. Семак // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Вип. ІХХ. – Ч. 1. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. – С. 242 – 251. 30. Соловей А. В. Готовність до впровадження інклюзивної освіти в процес фізичного виховання загальноосвітніх шкіл м. Львова / Соловей А. В., Римар О. В. // Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту : матеріали ІХ Міжнар. наук. конф. пам'яті А. М. Ланутіна (м. Чернігів, 18-19 жовтня 2018 р.). – Чернігів, 2018. – С. 80 – 81. 31. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, затверджені резолюцією № 48/96 Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_306. 32. Ханікянц О.В. Про перспективи реалізації інклюзивної освіти у вищій школі (на прикладі Львівської області) / Ханікянц О.В. // Фізична культура і спорт: досвід та перспективи : мат. Міжнародної наук.-практ. конференції / за ред. Я. Б. Зоря. – Чернівці : ЧНУ, 2017. – С. 93 – 95. 33. Що таке інклюзивне навчання? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://staripetrivitsi-school.edukit.kiev.ua/veb-uchiteljsjka/inklyuzivne_navchannya/.

І. Є. Чупракова

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів передбачає успішне вирішення освітніх, оздоровчих, виховних задач з метою забезпечення не лише тимчасового адаптивного ефекту у фізичному розвитку і підготовленості, досягненні високого рівня працездатності, але і закладення передумов доцільного та компетентного використання засобів фізичної культури впродовж всього життя.

Здоров'я та здоровий спосіб життя наразі не займають перші місця в ієрархії потреб молоді українського суспільства. Водночас низький рівень світогляду й мотивації у галузі здоров'я, оздоровчої фізичної культури, здорового способу життя негативно впливає на процес рухової активності, що своєю чергою погіршує стан здоров'я, рівень фізичного розвитку, фізичної підготовленості та збільшує кількість захворювань. Тому питання розвитку інтересу до занять фізичною культурою, потреби у веденні здорового способу життя, враховуючи появу більш сильних інтересів в житті студентів, стимулювання їхнього свідомого ставлення до власного здоров'я, самовдосконалення, самореалізації зумовило пошук нових стратегій у викладанні навчального предмету фізичне виховання [1].

До найбільш популярних технологій інноваційного навчання, які сприяють включенню студента до активного процесу отримання та інтерпретації знань, належить метод проектів. Він орієнтований на досягнення цілей самих студентів,